

Предложенное распределение доходных источников и расходных полномочий на уровне местных бюджетов, с нашей точки зрения и исходя из опыта высокоразвитых европейских стран, обеспечит соответствие между доходными и расходными источниками на уровне местных бюджетов и будет способствовать уменьшению дотационности данных бюджетов при одновременном увеличении источников доходов, направляемых на финансирование как социальных, так и экономически значимых программ в регионе.

1.Азаров М.Я., Ярошенко Ф.О., Бодров В.Г. та ін. Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. – К.: НДФІ, 2004. – 400 с.

2.Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 544 с.

3.Кравченко В.І. Місцеві фінанси України. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 1999. – 487 с.

4.Кириленко О.П. Місцеві фінанси. – Тернопіль: Астон, 2004. – 140с.

5.Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. – К.: Ін-т економічного прогнозування, 2006. – 393 с.

Получено 22.05.2008

УДК 162.32

В.О.КУЛЕША

Головне управління Черкаської облдержадміністрації

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ

Розглядаються поняття «заощадження» різних вчених, форми акумуляції заощаджень, а також наведено чотири складові фонду накопичення домашнього господарства.

Сьогодні економіка України має гостру потребу в довгострокових інвестиціях, стійких до коливань кон'юнктури світових фінансових ринків. Внутрішні джерела в значній мірі здатні задовольнити вказану потребу, але низька інвестиційна активність економічних суб'єктів перешкоджає цьому. Отже, необхідно досліджувати причини небажання заощаджувальників використовувати інвестиційні форми акумуляції і на цій основі розробити концепцію стимулювання інвестиційної активності в економіці.

Основними джерелами довгострокових інвестицій, найбільш стійких до коливань кон'юнктури світових фінансових ринків, є заощадження домашніх господарств. Від раціональності формування і ефективності використання заощаджень домашніх господарств залежить економічний розвиток суспільства в цілому. Крім того, заощадження домашніх господарств – це не тільки важливе, але і значне джерело ресурсів, необхідних для реструктуризації і оздоровлення віт-

чизняної економіки. У зв'язку з цим розробимо концепцію стимулювання інвестиційної активності в економіці на основі використання заощаджень населення. Реалізація вказаної концепції не тільки сприятиме залученню заощаджень населення як інвестиції, але і послужить стимулом для зростання інвестиційної активності всіх економічних суб'єктів.

Концепція стимулювання інвестиційної активності в економіці, на нашу думку, повинна включати наступні складові: а) особливий предмет дослідження; б) понятійний апарат, що відображає процеси заощадження і інвестування в економіці; у) методологічні підходи дослідження процесів заощадження і інвестування, адекватні предмету дослідження; г) механізм стимулювання інвестиційної активності в економіці; д) інституційну основу інвестування заощаджень.

Заощадження – це вільні грошові кошти, що залишаються після оплати всіх обов'язкових витрат і придбання необхідних товарів [1]. Створення заощаджень ґрунтується на третій стадії процесу відтворення – розподілі, але формування заощаджень відбувається при подальшому розподілі валового доходу на складові: заощадження і витрати. Заощадження можуть здійснюватися державою, підприємствами, домашніми господарствами.

Вивченням поняття «заощадження» займалося багато вітчизняних вчених: І.А.Басв, Д.А.Голіцин, В.П.Іваніцький, А.Ю.Казак, В.І.Колесников, М.І.Туган-Барановський [1, 6] та ін. Серед зарубіжних учених можна виділити праці Д.Кейнса, А.Маршалла, Д.Мілля, Ж.Б.Сея, А.Сміта [2-5] та ін.

На початковому етапі розвитку економічної науки існування заощаджень вважалося за неможливе. А.Сміт в «Дослідженнях про природу і причини багатства народів» стверджував: «Те, що зберігається протягом року, споживається так же регулярно, як і те, що щорічно витрачається, і притому в продовженні майже того ж часу; але споживається воно зовсім іншого роду людьми».

Відповідно до підходу А.Сміта, запас суспільства ділиться на наступні частини:

- безпосереднє споживання, яке не приносить прибутку. Складається із запасів їжі, одягу, предметів домашнього побуту і т.п., які були придбані споживачами, але ще повністю не спожиті;
- основний капітал, який приносить дохід або прибуток, не поступаючи в обіг або не змінюючи власника;
- оборотний капітал, який приносить дохід тільки за допомогою обороту або зміни власників [2].

На думку А.Сміта, саме ощадливість, а не працьовитість, є безпосередньою причиною зростання капіталу, але «працьовитість створює те, що нагромаджує заощадження». Проте капітал ніколи не міг би зростати, якби ощадливість не зберігала і не нагромаджувала. Він відзначав, що майже у всіх людей іноді бере гору прагнення проводити витрати, а у деяких людей воно переважає майже завжди.

У роботі «Трактат політичної економії» Ж.Б.Сей сформулював закон функціонування ринку, який свідчить: обмін продукту на продукт автоматично веде до рівноваги між купівлею-продажем; і якщо який-небудь товар не знаходить собі покупця, це означає, що інші виробництва надали товарів менші, ніж потрібно [3]. Дане положення згодом було назване законом Сея. Закон Сея гарантує, що витрати на споживання будуть достатніми для успішної реалізації проведених товарів. Таким чином, для нього, як і для А.Сміта не відбувається витоків з потоку «доходу - витрати», що є по суті заощадженнями [2].

На відміну від А.Сміта і Ж.Б.Сея, Д.Мілль не вважав, що збережене протягом року споживається так само регулярно, як і те, що щорічно витрачається, і притому протягом майже того ж часу. У «Основах політичної економії» Д.Мілль визначав заощадження як надлишок продукту праці, що залишається після того, як всі учасники процесу виробництва забезпечені предметами першої необхідності за вирахуванням витрат, що йдуть на задоволення потреб, що відрізняються від повсякденних.

Отже, заощадження викликають недостатність споживання. Проте витік з потоку «доходи-витрати» не спростовує закон Сея, оскільки, на думку Д.Мілля, все, що накопичується, як правило, інвестується з метою отримання майбутньої вигоди. Проте, Д.Мілль справедливо визнавав, що мотиви, які спонукають до здійснення заощаджень, існують навіть тоді, коли капітал не приносить прибутку [4]. Даний факт він пояснював прагненням зробити за сприятливих умов певні запаси на випадок виникнення яких-небудь труднощів в майбутньому.

А.Маршалл продовжив і розвинув ідею Д.Мілля про накопичення як перевагу майбутньої вигоди по відношенню до справжньої, ввівши категорію "граничної корисності".

А.Маршалл убачав причини, які спонукають до «пожертвування» не тільки в забезпеченні безпеки, але і в особливостях "людської натури", її здатності "заглядати в майбутнє", тому він розширив коло чинників, що визначають накопичення багатства. Основним мотивом до заощадження А.Маршалл вважав «сімейні прихильності». Звичка «забезпечувати собі майбутнє» розвивається поволі і нерівномірно.

А.Маршалл вводить категорію здібності до заощадження: «...по мірі розширення можливостей для інвестування капіталу відбувається постійне збільшення того надлишку виробництва над необхідними життєвими засобами, який породжує здібність до заощадження» [5].

У теорії М.Вальраса чисті заощадження рівні інвестиціям, оскільки вони, на його думку, є ніщо інше, як попит на капітальні блага. Але ця рівність ще не є умовою економічної рівноваги: останнє більшою мірою залежить від рівності заощаджень і витрат виробництва капітальних благ. Якщо в той або інший період обидві ці величини не рівні, мають місце розширення або скорочення виробництва.

Можна відмітити, що схема кумулятивного процесу руху цін К.Вікселя передбачила багато положень, сформульованих через три десятиліття Д.Кейнсом в роботі «Трактат про гроші».

Д.Кейнс визнавав у протилежність Ж.Сею і його послідовникам можливість неспівпадання сукупної пропозиції товарів і сукупного попиту на них. Д.Кейнс визначав заощадження як «...перевищення доходу над споживчими витратами». Основними чинниками, що визначають попит на предмети споживання, є, по-перше, схильність до споживання і, по-друге, об'єм національного доходу. Під "схильністю до споживання" Д.Кейнс розумів функціональну залежність між величиною національного доходу і його часткою, що йде на особисте споживання при незмінному рівні доходу [6].

Формування фонду накопичення домашнім господарством носить цільовий характер. У основі акумуляції заощаджень, як і в основі будь-якої діяльності індивідуума, лежить економічний інтерес.

Як правило, виділяють три складові фонду накопичення: поточні накопичення, страховий запас, інвестиційні накопичення [7]. На нашу думку, страховий запас не однорідний за своїм змістом. Він складається з двох елементів: накопичень на старість і накопичень на непередбачений випадок, оскільки цілі формування вказаних фондів різні (фонд накопичень на старість створюється з метою забезпечення споживання при настанні старості (виході на пенсію), а фонд накопичення на непередбачений випадок – для покриття непередбачених витрат). У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно виділити чотири складові фонду накопичення домашнього господарства:

1. Фонд поточних накопичень – запас, призначений для купівлі товарів (робіт, послуг). Фонди поточних заощаджень утворюються в результаті поступового витрачання поточного доходу. З кожним регулярним отриманням доходу вони поповнюються, а з поступовим використанням доходу на поточні споживчі цілі – скорочу-

ються. Такі фонди заощаджень носять в основному короткостроковий характер і накопичуються у високоліквідних формах, як правило, – це готівка. Заощадження на покупку товарів і/або послуг утворюються і в тих випадках, коли вартість планованої покупки перевищує частину поточного доходу потенційного покупця, якого він може направити на неї. Щоб зробити вказану покупку, покупець повинен накопичити необхідну суму. Акумуляція цієї суми припускає відстрочення споживання в часі, яка тим більше, чим довше потрібно накопичувати потрібну для покупки суму.

2. Фонд накопичень на непередбачений випадок – довгостроковий, як правило, фонд накопичень. Використання цього запасу відбувається при настанні деякого непередбаченого випадку: хвороби, втрати працездатності і т.д. Такі заощадження акумулюються в найбільш ліквідній формі.
3. Фонд накопичень на старість – запас, здійснюваний з метою забезпечення споживання при настанні старості (виході на пенсію). Довгостроковий по своєму характеру фонд накопичень. Заощадження з вказаного фонду можуть бути вкладені в найменш ліквідні активи, поки здійснюється процес накопичення.
4. Фонд інвестиційних накопичень – це особливий вид фондів накопичень, не призначений на поточні споживчі потреби. Головна мета створення такого фонду – вкладення в активи, що приносять дохід. Заощадження цього вигляду акумулюються понад ті необхідні накопичення, які використовуються на споживчі цілі. Формування фонду інвестиційних накопичень можливе, на нашу автора, тільки в тому випадку, якщо розмір доходу, що отримується домашнім господарством, перевищує величину витрат, обов'язкових для забезпечення його життєдіяльності, і відрахувань до фондів: поточних накопичень, накопичень на непередбачений випадок, накопичень на старість.

Отже, оскільки фонд інвестиційних накопичень не є обов'язковим, доцільно охарактеризувати його як фонд вторинних накопичень. Засоби, що поступають до фондів накопичень, можуть перерозподілятися: до фондів споживання при настанні подій, для яких вони створювалися, і/або між складовими фонду накопичення при зміні цілей формування запасу.

Ухвалення індивідуумом рішення про заощадження частини отриманого доходу спирається не тільки на об'єктивні чинники. Людина, яка ухвалює рішення, – це динамічна емоційна система. Отже, в ухваленні індивідуумом рішення про заощадження основним є психо-

логічний чинник, тобто його система цінностей, інтересів. Раціональне формування і ефективне використання заощаджень населення мають місце тільки за наявності продуктивної системи цінностей, яка, як будується на трьох основних вузлах: довіра, відповідальність і особа.

Взаємозв'язок між економічним зростанням і рівнем сукупних заощаджень, відмічений вище, відповідає реальності тільки для країн, в яких створені механізми по формуванню і ефективному використанню збереженої частини доходів економічних суб'єктів [7]. Інакше зростання заощаджень збільшуватиме вилучення засобів з потоку «доходи-витрати» і, як наслідок, обумовлювати недостатність засобів для покриття витрат виробників, пов'язаних з випуском продукції, і т.д. Отже, збільшення заощаджень в країнах, що не мають ефективних механізмів по їх залученню і використанню в економіці, є не благом, ведучим до економічного зростання, а одним з основних чинників, які сприяють виникненню негативних структурних деформацій народного господарства і економічному спаду.

1. Большой экономический словарь. – 5-е изд. доп. и перераб. / Под ред. А.Н.Азриляна. – М.: Ин-т новой экономики, 2002. – 1205 с.

2. Классика экономической мысли: Сочинения / В.Петти, А.Смит, Д.Рикардо и др. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 368 с.

3. Сей Ж. Б. Трактат по политической экономии. – М., 2000. – 51 с.

4. Милль Д.С. Основы политической экономии. Т.1: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1980. – 286 с.

5. Маршалл А. Принципы политической экономии: В 3 т. Т.1: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1983. – 415 с.

6. Історія економічних вчень / За ред. Л.Я.Корнійчук. – К., 2000. – 389 с.

7. <http://www.franko.lviv.ua/faculty/ekonom/Economics/publish/Dohody.htm>.

Отримано 20.05.2008

УДК 336.1

Л.В.КОЗАК

Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м.Луцьк

ВИДАТКИ МІСЬКИХ БЮДЖЕТІВ НАПРИКІНЦІ XVIII ст. – 80-х РОКІВ XIX ст. (за матеріалами Волинської губернії)

Розглядаються основні статті видатків міських бюджетів впродовж періоду, коли закладався фундамент сучасної системи міських фінансів. Досліджено структуру обов'язкових та факультативних видатків міських бюджетів за матеріалами Волинської губернії.

Зростання значення місцевих фінансів у сучасній фінансовій системі України зумовлює детальне дослідження структури місцевих бюджетів, джерел формування доходів, основних напрямків фінансування